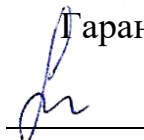

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Філософії та суспільних наук» (№ 701)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Анатолій КУЗНЕЦОВ

«30» серпня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 033 «Філософія»

(код та найменування спеціальності)

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Форма навчання: денна, заочна

Харків 2022

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Методологія наукового пізнання» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 033 «Філософія»

«30» серпня 2022 року, - 11 с.

Розробники:

д-р філос. наук, професор

Ольга ПРОЦЕНКО

д-р філос. наук, професор ХАІ

Анатолій КУЗНЕЦОВ

канд. філос. наук, доцент

Людмила ВАСИЛЬЄВА

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри № 701 «Філософії та суспільних наук»

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри № 701

д-р філос. наук, професор

Ольга ПРОЦЕНКО

Погоджено з представником здобувачів освіти:

В. о. голови наукового товариства
студентів, аспірантів, докторантів і
молодих вчених

Семен ЖИЛА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання (заочна форма навчання)
Кількість кредитів – 5,5	Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»	Вибіркова дисципліна з ВК1
Модулів – 2	Спеціальність: 033 «Філософія»	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		2022/2023
		Семестр
Загальна кількість годин - 165		3 (1)
		Лекції*
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи – 12	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	32 год. (8год.)
		Практичні, семінарські*
		32 год. (8год.)
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		101 год. (141год.)
	Вид контролю: іспит	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 64*/101; для заочної форми навчання – 16*/141.

*Аудиторне навантаження може бути зменшене або збільшене на одну годину в залежності від розкладу занять.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчання - оволодіння основними поняттями, термінами, підходами та методами філософської рефлексії історичних процесів, ознайомлення з основними напрямками та принципами філософської думки у історичному та теоретичному контексті, надання знань та навичок у розумінні онтологічних, гносеологічних, методологічних та аксіологічних засад сучасного розуміння історії.

Задачі курсу:

- сформулювати основні ідеї та принципи філософського осягнення історії;
- показати закономірності генезису та становлення конкретно-історичних світоглядних форм розуміння історичних процесів;

- визначити особливості філософсько-історичної рефлексії на різних етапах розвитку людства та сприяти формуванню системи знань з теоретичного осягнення історичної дійсності;
- оволодіти категоріально-понятійною та методологічною базою сучасної філософії історії;
- сприяти виникненню цілісного уявлення про історичне та сучасне буття суспільства
- виховати вміння застосовувати отримані знання у власному житті, міжособистісних стосунках, науковій та практичній діяльності та при аналізі загальних проблем сьогодення;
- сприяти ствердженню гуманізму в суспільстві та духовному розвитку особистості.

Згідно з освітньо-науковою програмою в результаті вивчення курсу здобувачі повинні досягти таких **загальних компетентностей (ЗК)**:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальних (фахових) компетентностей:

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК4. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Програмні результати навчання (ПР):

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН8. Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проекти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Наука та наукове пізнання

Тема 1. Особливості наукового пізнання. Філософія і наука: проблеми взаємозв'язку та взаємодії. Світогляд: структура, історичні типи та їх особливості. Міфологія, релігія, філософія, наука як особливі форми осмислення світу людиною. Співвідношення понять релігія, наука, ідеологія. Наука та освіта. Особливості філософського та наукового світогляду. Філософські проблеми. Специфіка наукового знання. Поняття та принципи науки. Наукове знання та наукові дослідження в умовах глобалізації світу.

Тема 2. Генезис науки. Історичні етапи її розвитку. Становлення наукового знання. Процеси інтеграції та дезінтеграції наук. Зв'язок науки з виробництвом. Поняття науково-технічної революції та кризисного стану у науці. Наукове знання та наукові дослідження в умовах глобалізації світу.

Тема 3. Специфіка та критерії наукового пізнання та дослідження. Форми пізнання у наукової діяльності. Роль практики в науковому пізнанні та пошуку істини. Головні риси наукового пізнання та наукових досліджень: цілеспрямованість, планомірність, системність, озброєність спеціальними засобами.

Тема 4. Логіко-методологічні аспекти наукового дослідження. Наукові дослідження та система регулятивних принципів, сукупність відповідних прийомів та операцій. Істина та омана в науковому пізнанні. Поняття методологічних рівнів та методів як способів відтворення в мисленні досліджуваного об'єкту чи проблеми. Методологія як форма саморефлексії науки.

Тема 5. Філософія науки і техніки. Поняття науки, техніки і технології. Зв'язок розвитку науки і техніки з розвитком суспільства. Особливості історичного розвитку науки і техніки.

Змістовний модуль 2. Форми наукового дослідження. Методи та рівні наукового дослідження.

Тема 6. Методи та форми наукового пізнання. Поняття «метода». Загальнонаукові методи: аналіз та синтез, індукція та дедукція, моделювання. Роль понять, категорій та інших форм, пов'язаних з діяльністю мислення. Поняття методологічних рівнів та методів як способів відтворення в мисленні досліджуваного об'єкту чи проблеми. Формування постнекласичних методологій. Синергетика та евристика. Методологічна специфіка структурного, функціонального, інформаційного, імовірнісного та модельного засобів в наукових дослідженнях. Діалектичні та синергетичні прийоми оптимізації по здійсненню прогнозів щодо наукової картини світу.

Тема 7. Єдність теоретичного і емпіричного рівнів в науковому дослідженні. Процес формування знання на раціональному рівні. Роль понять, категорій та інших форм, пов'язаних з діяльністю мислення. Пізнання явищ в єдності їх внутрішніх зв'язків, які є результатом їх обробки на емпіричному рівні. Єдність емпіричного та теоретичного рівнів пізнання у просуванні теоретичних висновків у науковому дослідженні.

Тема 8. Теоретичний рівень. Проблема та концепція. Гіпотеза та теорія. Головні структурні компоненти наукового дослідження. Проблема як процес постановки та вирішення питань та перетворення їх у єдину концептуальну систему організації наукового знання.

Розуміння про найрозвинутіші форми наукових знань, які обумовлюють цілісність та системність наукових досліджень. Зміст та значення аксіоматичного та гіпотетико-дедуктивного методів в створенні наукових дискурсів, програм та концептів.

Тема 9. Емпіричний рівень (спостереження та експеримент). Процес формування наукових знань на чуттєвому рівні. Спостереження, його різновиди (безпосереднє та опосередни) Експеримент як сукупність дій, що плануються та корегуються з теоретичними положеннями наукових досліджень та його роль в наукових дослідженнях

Тема 10. Соціально-культурні аспекти філософських проблем наукового пізнання. Суспільство як предмет наукового знання. Взаємозв'язок науки і культури. Модернізація суспільного життя: здобутки і проблеми. Етика науки. Відповідальність вченого. Наука і глобальні проблеми.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма (заочна форма)			
	усього	у тому числі		
л		п.	с.р.	
Змістовий модуль 1. Наука та наукове пізнання				
Тема 1. Особливості наукового пізнання	14 (17)	2 (2)	2 (0)	10 (15)
Тема 2. Генезис науки. Історичні етапи її розвитку.	16 (15)	4 (0)	2 (0)	10 (15)
Тема 3. Специфіка та критерії наукового пізнання та дослідження.	18 (17)	4 (0)	4 (2)	10 (15)
Тема 4. Логіко-методологічні аспекти наукового дослідження.	18 (17)	4 (0)	4 (2)	10 (15)
Тема 5. Філософія науки і техніки.	21 (17)	6 (2)	5 (0)	10 (15)
Разом за змістовим модулем 1	87 (83)	20 (4)	17 (4)	50 (75)
Змістовий модуль 2. Методологічні засади історичного процесу				
Тема 6. Методи та форми наукового пізнання	20 (15)	2 (2)	4 (0)	14 (13)
Тема 7. Єдність теоретичного і емпіричного рівнів в науковому дослідженні	16 (15)	2 (0)	2(0)	12 (15)
Тема 8. Теоретичний рівень. Проблема та концепція. Гіпотеза та теорія.	16 (15)	2 (0)	2 (2)	12 (13)
Тема 9. Емпіричний рівень (спостереження та експеримент).	16 (15)	4 (2)	2 (2)	10 (11)
Тема 10. Соціально-культурні аспекти філософських проблем наукового пізнання.	10 (12)	2 (0)	5(0)	3 (12)
Разом за змістовим модулем 2	78 (72)	12 (4)	15 (4)	51 (66)
Усього годин	165	32 (8)	32 (8)	101 (141)

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для заочної форми	Кількість годин для денної форми
1	2	3	4
1	Наука і філософія: проблеми взаємозв'язку та взаємодії	-	2
2	Натурфілософія як історична форма взаємозв'язку філософії та науки. Атомістична наукова програма (Левкіпп, Демокрит). Континуалістична наукова програма (Аристотель).	-	2
3	Наукові програми і особливості класифікації науки. Картезіанська наукова програма. Наукова програма Ньютона та Лейбніца. Становлення неklasичної науки.	2	4
4	Пізнання як предмет філософського аналізу	2	4
5	Проблема істинності пізнання. Методи та форми пізнавальної діяльності	-	4/1
6	Предмет і значення логіки. Основні закони діалектичної і формальної логіки.	-	4
7	Людина в системі техніки, що розвивається. Техніка в системі природи. Оцінка впливу техніки на розвиток суспільства.	2	2
8	Поняття методу та методології наукового дослідження. Класифікація методів наукової діяльності та особливості їх використання	1	2
9	Теоретичні моделі та закономірності розвитку науки. Кумулятивіська модель розвитку науки. Діалектико-матеріалістична модель розвитку науки. Феноменологія. Герменевтика	1	2
10	Наука та суспільство. Проблема цінності науки: сцієнтизм і анти сцієнтизм. Реальні можливості науки. Соціально значимі цілі. Небезпеки науково-технічного прогресу.	-	4/1
Разом		8	32

Примітка: 3/1 – один час відведено на модульну контрольну роботу.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для заочної форми	Кількість годин для денної форми
1	2	3	4
1	Тема 1. Філософія як світогляд. Наукове знання та наукові дослідження в умовах глобалізації світу	15	10
2	Тема 2. Антична наука та її вплив на світову культуру. Математична програма (Піфагор, Платон)	15	10
3	Тема 3. Специфіка раціональності Середньовіччя. Духовна революція епохи Відродження та становлення класичної науки	15	10
4	Тема 4. Людина і пізнання. Істина і правда. Правдивість. Справжність. Омана. Класична та кореспондентна теорія істини.	15	10

	Прагматична теорія істини. Когерентна теорія істини. Еvidенціалістична теорія істини. Консенсуальна теорія істини		
5	Тема 5. Пізнання як творчість. Шляхи і способи пізнавального освоєння світу	15	10
6	Тема 6. Досвідно-практичні джерела пізнання. Логіко-дискурсивний та інтуїтивний рівні пізнання	13	14
7	Тема 7. Проблема механізмів розвитку науки. Сучасні тенденції та протиріччя розвитку техногенної цивілізації	15	12
8	Тема 8. Методологія наукового пошуку: рівні, етапи, засоби	13	12
9	Тема 9. Постпозитивіські теоретичні моделі розвитку науки. К. Поппер: проблема росту наукового знання. І. Лакатос: методологія науково-дослідницьких програм. Томас Кун: історична динаміка наукового знання. Ст. Тулмін: еволюція матриці розуміння. Дж. Холтон: тематичний аналіз науки. П. Фейєрабенд: методологічний анархізм.	11	10
10	Тема 10. Соціокультурні аспекти розвитку науки. Структура та функції наукової спільноти. Проблема ускладнення наукового знання. Маргінальна самосвідомість науки (феномен пара науки: парapsихологія, уфологія)	12	3
Разом:		141	101

7. Теми наукових робіт:

1. Еволюція концепції науки.
2. Наука як соціокультурний парадокс.
3. Філософські образи науки та її методів.
4. Загальні закономірності розвитку науки.
5. Рівні наукового пізнання: емпіричний та теоретичний.
6. Методологія наукового пізнання.
7. Філософія та її роль у науковому пізнанні.
8. Діалектичний та метафізичний методи в науці.
9. Загально-приватна наукова методологія. Взаємодія методів.
10. Динаміка наукового знання.
11. Проблема концептуальних змін.
12. Парадигми природознавства: сутність та еволюція.
13. Логіка та методологія соціального пізнання.
14. Проблеми філософії та методології науки у постпозитивізмі.
15. Перспективи філософії науки.
16. Техніка: витоки та еволюція поняття.
17. Філософія техніки: історія проблеми.
18. Сутність технології.
19. Технологічна форма руху матерії.
20. Діалектика техніки та технології.
21. Становлення технoзнавства.
22. Специфіка технічних наук.
23. Предмет та методи технічних наук.
24. Технічні науки у системі наукових знань.
25. Проблема класифікації технічних наук.
26. Поняття та сутність інженерної діяльності.
27. Закономірності розвитку інженерної діяльності.
28. Філософія винахідницької діяльності.
29. "Технократична традиція" та її критика.

30. Техніка у тих глобальних проблем сучасності.

31. Перспективи філософії техніки.

8. Методи навчання

Для засвоєння навчального матеріалу необхідні такі види занять, як лекції, семінарські заняття та самостійні заняття у формі підготовки до семінарських занять, ознайомлення та аналіз першоджерел за темами, написання реферату. На лекціях здобувачів освіти ознайомлюються переважно з теоретичною частиною матеріалу, що закріплюється та поглиблюється на практичних і самостійних заняттях. На практичних заняттях здобувачі освіти оволодівають навичками та прийомами ведення світоглядного діалогу, порівняльного аналізу форм виявлення філософії історії, визначення та відстоювання особистої позиції у відношенні до предмета курсу. Під час самостійних занять у здобувачів освіти виробляється вміння використовувати теоретичний матеріал як методологічну основу аналізу конкретно- історичних зрізів індивідуального та суспільного життя, користуватися навчальною літературою, енциклопедіями, ознайомлюються із першоджерелами, підготовка різноманітних форм наукової роботи (реферативне повідомлення, есеї, тези доповіді, статті).

9. Методи контролю

Контроль успішності здобувачів освіти припускає використання поточного контролю за якістю засвоєння основного матеріалу курсу у формі усного та письмового опитування під час практичних занять, модульного тестування. Самостійні заняття студентів можуть контролюватися через перевірку, оцінку й аналіз виконання домашніх завдань, наданих викладачем відповідно до робочої програми. Як форма контролю може також використовуватися підготовка тематичних наукових робіт (реферативне повідомлення, есеї, тези доповіді, статті) з наступною оцінкою їхньої якості.

Форми та способи проведення поточного та підсумкового контролю:

- опитування з місця (усно, письмово);
- самостійна робота студентів (усно та письмово);
- персональні завдання (наукова робота);
- модульний контроль (8-й, 16-й тижні);
- іспит (усна відповідь на запитання до іспиту).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Наукова робота	Сума	Іспит *
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2								
T1	T2	T3	T4	T5	МТ 1	T6	T7	T8	T9	T10	МТ 2			
5	5	5	5	5	15	5	5	5	5	5	15	20	100	100

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Примітка:* Іспит проводиться у випадку відмови від балів поточного тестування та допуску до нього.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
1-59	FX	незадовільно	не зараховано

11. Методичне забезпечення

1. Кузнецов А.Ю. Методологічні контексти сучасного гуманітарного знання: Монографія. – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2006. – 208 с.
2. Філософія науки і техніки / В.О. Чернієнко. – Навч. посібник до самостійної роботи. – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіа. ін.-т», 2006. – 94 с.
3. Філософія: навчальний посібник / О. П. Проценко, Н. Л. Більчук, Л.А. Васильєва, О. І. Гаплевська, С. Є. Чмихун – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2021. – 90 с.
4. Філософія в тестах [Текст]: навч. посіб. /В.О. Чернієнко, Н. Л. Більчук, С. І. Широка, О. І. Гаплевська. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіа. ін.-т», 2018. – 220 с.
5. Чернієнко, В. О. Філософія [Текст]: навчальний посібник та методичні рекомендації до самостійної роботи студентів / В. О. Чернієнко, О. І. Гаплевська. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. – 132 с.
6. Чернієнко, В. О. Філософія ідентичності соціального суб'єкта [Текст]: навч. посіб. до самост. роботи. / В. О. Чернієнко. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2014. – 112 с.

12. Рекомендована література

Базова:

1. Мельник В.П. Філософія. Наука. Техніка : Методолого-світоглядний аналіз [Текст] / В.П. Мельник. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім.І.Франка, 2013. – 183 с.
2. Марія Фюрст, Юрген Тринкс. Філософія /Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. – Вид. друге. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. – 536 с.
3. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 184 с.
4. Семенюк Едуард Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. – Вид. 3-тє, випр. та допов. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 364 с
5. Штанько В.І. Філософія і методологія науки. Навчальний посібник для аспірантів та магістрантів вищих навчальних закладів. – Харків: ХНУРЕ, 2002. – 300 с.

Допоміжна:

1. Айтов С.Ш. Філософія науки К. Поппера: історично-антропологічні елементи методології //Вісник Дніпропетровського університету. Серія «ІФНІТ», 2014. Випуск 22. – С. 45-49
2. Галіченко М. В., Поліщук І. Є. Хрестоматія з історії та філософії науки : навчально-методичний посібник для підготовки докторів філософії PhD ХДУ. – Херсон, 2018. – 158 с.
3. Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції [Текст] / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К., 2005. – 528с
4. Кун Томас. Структура наукових революцій. – К.: Port-Royal, 2001. – 228 с.
5. Кузь О.М., Чешко В.Ф. Філософія науки. Навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2017. – 172 с.
6. Основи філософії науки і філософії техніки: навчальний посібник / В.С. Ратніков. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 291 с
7. Ратников В.С., Макаров З.Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III – IV рівня акредитації. Вінниця: Нова книга, 2009. – 416 с.
8. Основи філософії: навч. посіб. / Л. О. Сандюк, С. П. Симоненко, О. В. Сулим, М. Ф. Шмиголь, Н. В. Щубелка, Ю. С. Юшкевич; [за. ред. М. Ф. Шмиголя]. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 412 с.
9. Самардак М. М. Філософія науки: напрями, теми, концепції / Самардак М. М. – К.: ПАРАПАН, 2011. – 204 с.
10. Сепетій Д. Відкрите суспільство: етика та раціональність. – К. : Смолоскип, 2007. – 358 с.
11. Тоффлер Е. Третя хвиля [Текст] /Е. Тоффлер: з англ. пер. А. Євса. – К.: Вид. дім "Всесвіт", 2000. – 480 с

13. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім.В.І.Вернадського
2. <https://www.filosof.com.ua/> – Публікації ін-ту філософії ім.Г.С.Сковороди НАН України
3. <https://library.khai.edu/> – Науково-техн. бібліотека ХАІ ім. М.Є.Жуковського
4. <https://westudents.com.ua/predmet/34-f%D1%96losof%D1%96ya.html> – Бібліотека українських підручників